KADRLAR SALOHIYATINI YUKSALTIRISHDA EKOLOGIK TARBIYANING O‘RNI

Isayeva Guli Parpiyevna
Guliston davlat pedagogika insituti, pedagogika fanlari nomzodi, professor
Samardinova Nigora Gulamdjanovna
Guliston davlat pedagogika insituti magistranti

Anotatsiya: Mazkur maqolada kadrlar salohiyatini yuksaltirishda ekologik tarbiyaning o‘rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil etilgan. Zamonaviy ta’lim tizimida ekologik madaniyatni shakllantirish, mutaxassislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va barqaror rivojlanish tamoyillarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari ekologik tarbiya kadrlarning ijtimoiy mas’uliyati, ekologik ong va kasbiy faoliyat samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi. Shuningdek, maqolada ekologik tarbiyani takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlari: ekologik tarbiya, kadrlar salohiyati, barqaror rivojlanish, ekologik madaniyat, kasbiy kompetensiya, ekologik ong, ta’lim tizimi, innovatsion yondashuv.

Kirish. Hozirgi globallashuv jarayonida insoniyat oldida turgan eng dolzarb muammolardan biri ekologik muvozanatni saqlash va atrof-muhitni muhofaza qilish masalasidir. Iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi, ekologik muammolarning keskinlashuvi nafaqat tabiatga, balki jamiyatning barqaror rivojlanishiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bois ekologik ong va ekologik madaniyatni shakllantirish bugungi kun ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ham ekologik muammolarga qarshi kurashish, aholining ekologik madaniyatini oshirish va ayniqsa yosh avlodni tabiatga ongli munosabat ruhida tarbiyalash davlat siyosatining muhim tarkibiy qismiga aylangan. Bu borada, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilayotgan strategik tashabbuslarda ekologik xavfsizlikni ta’minlash, “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etish va ekologik tarbiyani kuchaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Davlat rahbarining murojaat va nutqlarida ekologik madaniyatni shakllantirish, ta’lim tizimida ekologik bilimlarni chuqurlashtirish hamda kadrlar salohiyatini oshirishda ekologik omilni ustuvor yo‘nalish sifatida rivojlantirish zarurligi qayd etiladi.

Zamonaviy ta’lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — raqobatbardosh, yuqori malakali va ekologik mas’uliyatli kadrlarni tayyorlashdan iborat. Bu jarayonda ekologik tarbiya nafaqat qo‘shimcha yo‘nalish, balki kasbiy kompetensiyaning ajralmas tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ladi. Ekologik tarbiya orqali shaxsda tabiatga ehtiyotkorona munosabat, resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muammolarni anglash va ularni hal etishga faol ishtirok etish ko‘nikmalari shakllanadi. Bu esa o‘z navbatida jamiyatning barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Shuni ta’kidlash lozimki, ekologik tarbiya kadrlar salohiyatini yuksaltirishda muhim ijtimoiy-pedagogik mexanizm sifatida xizmat qiladi. Chunki zamonaviy mutaxassis nafaqat o‘z sohasining bilimdoni, balki ekologik jihatdan ongli va mas’uliyatli shaxs bo‘lishi lozim. Ayniqsa, ta’lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning ekologik kompetensiyasi yuqori bo‘lishi, ular orqali yosh avlodga ekologik qadriyatlar singdirilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda ekologik tarbiyani ta’lim jarayoniga integratsiya qilish, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida ekologik bilimlarni yetkazish, shuningdek, kadrlar tayyorlash tizimida ekologik yondashuvni kuchaytirish dolzarb ilmiy-amaliy masala sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, ekologik tarbiyaning kadrlar salohiyatini oshirishdagi o‘rni va ahamiyatini ilmiy asosda tadqiq etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Ekologik tarbiya va kadrlar salohiyatini yuksaltirish masalasi nafaqat zamonaviy pedagogikaning, balki falsafa, sotsiologiya va ekologiya fanlarining ham dolzarb muammolaridan

biri hisoblanadi. Inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatlar tarixan turli mutafakkirlar tomonidan chuqur o‘rganilgan bo‘lib, ularning qarashlari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

Sharq mutafakkirlaridan Abu Nasr Forobiy o‘z asarlarida insonning kamoloti tabiat bilan uyg‘unlikda yashash orqali amalga oshishini ta’kidlaydi. Farobiyning fikriga ko‘ra, jamiyatning mukammalligi insonlarning axloqiy va ma’naviy yetukligi bilan belgilanadi. Bu esa o‘z navbatida ekologik madaniyatning shakllanishiga bevosita bog‘liqdir. Forobiy insonning tabiatga nisbatan ongli munosabatda bo‘lishi jamiyat taraqqiyotining muhim vazifasi ekanligini ilgari suradi.

Buyuk alloma Abu Rayhon Beruniy esa tabiatni ilmiy asosda o‘rganish zarurligini ta’kidlab, inson va atrof-muhit o‘rtasidagi muvozanatni saqlash g‘oyasini ilgari surgan. U tabiatni bilish orqali inson o‘z faoliyatini to‘g‘ri yo‘naltirishi mumkinligini asoslab beradi. Bu qarashlar bugungi ekologik ta’limning nazariy asoslariga mos kela oladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda ham ekologik tarbiya alohida o‘rin egallaydi. Xususan, Vasily Sukhomlinsky o‘zining pedagogik faoliyatida bolalarni tabiat orqali tarbiyalashga katta e’tibor qaratgan. Uning fikricha, tabiat — bu bolalar uchun eng katta tarbiya manbai bo‘lib, u orqali insonda go‘zallikni his qilish, mehr-oqibat va mas’uliyat tuyg‘ulari shakllanadi.

Yuqoridagi mutafakkirlar qarashlari shuni ko‘rsatadiki, ekologik tarbiya inson kamolotining ajralmas qismi bo‘lib, u kadrlar salohiyatini yuksaltirishda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy ta’lim tizimida ekologik tarbiyani rivojlantirish orqali nafaqat bilimli, balki ekologik ongli va ijtimoiy mas’uliyatli mutaxassislarni tayyorlash mumkin.

Ekologik tarbiya kadrlar salohiyatini rivojlantirishda bir necha muhim yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, ekologik bilimlar orqali mutaxassislarning kasbiy kompetensiyasi kengayadi. Ikkinchidan, ekologik ong shakllanishi natijasida ular o‘z faoliyatida atrof-muhitga zarar yetkazmaslikka intiladi. Uchinchidan, ekologik madaniyat kadrlarning ijtimoiy mas’uliyatini oshiradi va ularni barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilishga undaydi.

Shu bilan birga, ekologik tarbiyani samarali tashkil etish uchun ta’lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarur. Interaktiv metodlar, loyiha asosida o‘qitish, muammoli vaziyatlar yaratish, amaliy mashg‘ulotlar va kuzatish metodlari orqali o‘quvchilarda ekologik bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish mumkin. Bu esa o‘z navbatida ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va kasbiy faoliyatda samaradorlikni oshiradi.

Bundan tashqari, ekologik tarbiyani kadrlar tayyorlash tizimiga integratsiya qilish muhim ahamiyatga ega. Oliy va o‘rta maxsus ta’lim muassasalarida ekologik fanlarni kuchaytirish, amaliy mashg‘ulotlar ulushini oshirish, ekologik loyihalar va tadqiqotlarga jalb qilish orqali bo‘lajak mutaxassislarning ekologik kompetensiyasini rivojlantirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda**,** Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida mutaxassislarning faqat kasbiy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi yetarli emas, balki ularning ekologik ong, ekologik madaniyat va barqaror rivojlanish tamoyillariga sodiqligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan ekologik tarbiya kadrlar tayyorlash tizimining mazmuniy asosini boyituvchi va uni yangi sifat bosqichiga olib chiquvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Maqolada tahlil qilingan nazariy manbalar hamda mutafakkirlar qarashlari ekologik tarbiyaning inson kamolotidagi o‘rnini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Xususan, inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlik g‘oyasi, ekologik ongni shakllantirish zarurati va tabiatga ongli munosabat masalalari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Bu esa ekologik tarbiyani uzluksiz ta’lim tizimining barcha bosqichlariga integratsiya qilish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va amaliy faoliyatga asoslangan yondashuvlar orqali ta’lim oluvchilarda ekologik bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantirish mumkinligi asoslab berildi. Bu esa kadrlarning nafaqat kasbiy tayyorgarligini, balki ularning ijtimoiy mas’uliyatini va ekologik faoliyatga tayyorligini ham oshiradi. Umuman olganda, ekologik tarbiya kadrlar salohiyatini yuksaltirishning muhim strategik yo‘nalishi sifatida namoyon bo‘lib, uni takomillashtirish ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda. Shu bois ekologik tarbiyani ilmiy asosda rivojlantirish, uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan boyitish hamda ta’lim amaliyotiga keng joriy etish dolzarb ilmiy-amaliy masala sifatida e’tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shavkat Mirziyoyev Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilishga oid nutq va murojaatlar, 2023–2025.
3. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Fan, 1993.
4. Abu Rayhon Beruniy. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan, 1968.
5. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals. – Paris, 2017.
6. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi. Ekologik ta’lim va tarbiya konsepsiyasi. – Toshkent, 2022.
7. N. K. Saidahmedov. Pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2018.
8. B. X. Xodjayev. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2017.
9. Pedagogika bo‘yicha zamonaviy ilmiy tadqiqotlar to‘plami. – Toshkent, 2020.